

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Побережець Тетяна Анатоліївна, магістрантка ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Стаття присвячена аналізу проблеми домашнього насильства над жінками, яка є однією з найактуальніших у сфері теорії та практики соціальної роботи. Домашнє насильство обмежує повноцінну участь жінок у суспільному житті і має серйозні довгострокові наслідки для сім'ї, спільноти та країни. Ця форма насильства є порушенням прав людини, особливо коли йдеться про жінок та дівчат. Жінки, які стали жертвами домашнього насильства, опиняються у складних життєвих обставинах та потребують професійної допомоги. Стаття розглядає актуальні питання професійної підготовки соціальних працівників для надання ефективної допомоги цій вразливій групі клієнтів. Зазначається, що розвиток різноманітних технологій соціальної роботи є важливим, оскільки забезпечення жінок, які пережили домашнє насильство, комплексною допомогою є пріоритетним завданням. Стаття закликає до удосконалення підходів та методів у сфері соціальної роботи з метою ефективної протидії домашньому насильству та відновлення життєвих можливостей жінок, що потрапили у цю складну ситуацію.

Ключові слова: жінки, домашнє насильство, протидія насильству, насильство по відношенню до жінок, соціальні працівники, професійна підготовка, технології соціальної роботи, вразливі групи, права людини.

Poberezhets T. Social work with women who have experienced domestic violence.

The article analyzes the phenomenon of domestic violence against women as one of the most pressing issues in the theory and practice of social work. Domestic violence restricts women's full participation in societal life, with long-term consequences and costs for women, families, communities, and countries. Violence against women and girls remains a gross violation of human rights. Women who have experienced domestic violence find themselves in complex life situations and require assistance. The article highlights the current challenges in the professional training of social workers to provide support this vulnerable group of clients by emphasizing the need for diverse social work technologies. It is crucial for women who have experienced domestic violence to receive comprehensive assistance.

Key words: women, domestic violence, counteracting violence, violence against women, social workers, professional training, social work technologies, vulnerable groups, human rights.

Постановка проблеми. Проблема насильства над жінками в Україні є результатом закорінених традицій та норм, що існували сторіччями в українських сім'ях. Це викликає ряд соціальних тисків, таких як почуття сорому, обмежений доступ жінок до юридичної інформації, допомоги та захисту. Несприятливими наслідками є також недосконалість законів, які, фактично, повинні запобігати насильству над жінками та карати злочинців. Важливим аспектом є нездатність реформувати існуюче законодавство, недостатні зусилля з боку державних органів у справі поширення інформації про діючі закони та забезпечення їх дотримання. Також відзначається відсутність ефективних просвітницьких

заходів та інших ініціатив, спрямованих на усунення причин і наслідків насильства. Необхідно активізувати зусилля для розробки та впровадження ефективних заходів з боротьби з цією проблемою та забезпечення захисту та підтримки жінок, які стали жертвами насильства.

В сучасному суспільстві існує система норм і правил, що визначає вимоги до поведінки та обов'язків кожного члена цього суспільства. Останні три десятиліття приділяють особливу увагу темі насильства по відношенню до жінок, але досі не існує універсального уявлення про те, що вважати насильством та відмінити від не насильства. Справжні масштаби цього явища залишаються неясними, оскільки багато жертв не можуть відрізнити момент, коли сімейні конфлікти перетворюються на відкриті прояви насильства. Таким чином, насильство залишається однією з найгостріших соціальних проблем, яка вимагає термінового вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, проведені в Шотландії, показали, що за статистикою правопорушень, пов'язаних зі злочинами проти своїх близьких, жінки є постраждалими в 94 відсотках випадків, а кривдниками - лише в трьох відсотках [3,с.66]. Але треба врахувати, що не тільки жінка страждає в ситуації насильства. Навіть якщо насильницькі дії спрямовані тільки на одну людину, всі інші члени сім'ї схильні до того.

Водночас, як зазначає К. Левченко, автор монографії «Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку», інститут сім'ї є сферою, де найчастіше використовується історично сформоване співвідношення статей. У сім'ї, з одного боку, можуть і повинні розвиватися позитивні процеси турботи й опіки, при яких люди пов'язані почуттями, а з іншого боку, сім'я може бути соціальним інститутом, де порушуються права жінок, виявляється насильство над жінками й дітьми [4, с. 124].

Попри на існування значної кількості наукових праць, присвячених проблемам запобігання насильству над жінками, це явище залишається маловивченим. Тому необхідно розглянути цю категорію отримувачів соціальних послуг як об'єкт соціальної роботи.

Мета дослідження полягає в ретельному аналізі проблеми домашнього насильства над жінками, розгляді його впливу на повноцінну участь жінок у суспільстві та виявленні серйозних довгострокових наслідків для сім'ї, спільноти та країни в цілому. Стаття акцентує увагу на особливостях організації та здійснення соціальної роботи з жінками, які постраждали від сімейного насильства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття домашнього насильства над жінками тісно пов'язане з таким явищем як агресія. За своєю суттю насильство – це форма

прояву агресивної поведінки. Агресія являє собою тенденцію або сукупність тенденцій, що проявляються в реальній поведінці або фантазуванні, мета яких полягає в тому, щоб завдати шкоди іншій людині або групі, знищити, принизити, примусити до будь-яких дій тощо [5, с. 54].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство розглядає як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, в тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Насильство може проявлятися в різних видах, це і фізичне, і психологічне, і сексуальне, і навіть економічне. Ознаками, які вказують на наявність насильницьких дій, є:

- Фізична – це можуть бути: ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [2].

- Сексуальна – це може бути: зґвалтування, у тому числі "зґвалтування у шлюбі"; примушування до небажаних статевих стосунків; торкання до інтимних частин тіла без згоди особи; примушування спостерігати за статевим актом між іншими людьми (у тому числі дивитися порнопродукцію); примушування до статевого акту з третьою особою; примушування до заняття проституцією [2].

- Психологічна – до цього відноситься: ігнорування почуттів особи; образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу; переслідування, залякування; погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей); підбурювання до самогубства; примус до протизаконних дій; погрози відібрати дітей; приниження особистості; постійна критика та насмішки; безпідставні звинувачення та формування почуття провини; обмеження у самореалізації, навчанні, роботі; обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування; примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами, тощо [2].

- Економічна – до цього можна віднести: позбавлення матеріальних ресурсів для належного фізичного та психологічного добробуту; повна звітність за витрачені гроші («все до копійки»), відбирання всіх зароблених грошей; заборона працювати члену сім'ї всупереч його бажанню та працездатності; примушування члена сім'ї виконувати тяжку, непосильну роботу; пошкодження, псування особистого майна; примушування до жебрацтва, тощо [2].

Ці дії можуть виявлятися як у комплексі, так і кожна з дій окремо. Тому, розберемо причини виникнення домашнього насильства. Причин виникнення насильства в сім'ї велика кількість. Перерахуємо основні причини виникнення домашнього насильства: 1) Життєвий досвід – засвоюється нащадками і може передаватися с з поколінь до поколінь; 2) «Травма дитинства» – це коли людина ранньому віці пережила негативний досвід, домашнє насильство, і в наслідок цього передає на свою сім'ю свої дитячі комплекси; 3) Соціальна та психологічна декомпенсація – це коли на людину діють зовнішні впливи і подразники, які будуть перевищувати рівень особистої стійкості. Людина буде не справлятися з цим явищем та людина буде самостверджується за рахунок слабших, на людях які не можуть в силу своїх причин дати відсіч; 4) Особисті характеристики людини. Всі ці причини визначаються впливом різного ступеня різних за своїм змістом факторів.

Міжнародний дослідницький центр «Інститут економіки і миру» опублікував рейтинг країн та держав із найбільшими проявами насильства за 2016 рік. Глобальний індекс миру вимірювали для 163 країн, використавши 23 кількісних і якісних показників. Найбільш мирною у світі країною визначено Ісландію, друге місце посідає Данія, Австралія – на третьому місці. Із 11 країн світу з високим рівнем безпеки 9 розташовані в Європі. Індекс у черговий раз визначив Європу самим мирним регіоном світу. Україна 2016 року, нарівні з Сирією, Південним Суданом, Єменом, Іраком, Афганістаном, Сомалі та іншими, потрапила в десятку найбільш небезпечних країн світу (8-е місце) і зайняла 156 місце в загальному рейтингу мирних країн та держав із найбільшими проявами насильства за 2016 рік [1, с.60] .

За статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», понад три мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70 % жінок піддаються різним формам знуцань і принижень. Щорічно близько 1500 жінок помирають від рук власних чоловіків, і ця тенденція збільшується за останні три роки. Діти скривджених матерів у 6 разів більш схильні до суїциду, а 50 % – до зловживань наркотиками. Майже 100 % матерів, які зазнали насильства, народили хворих

дітей – переважно з неврозами, заїканням, енурезом, церебральним паралічем, порушенням психіки. Домашнє насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології, 40 тисяч викликів лікарів. Водночас, лише 10 % постраждалих звертаються за допомогою. Адже донині багато хто вважає такі стосунки «нормальними» [1, с.62].

Соціальний захист та підтримка жінок, які зазнали насильство, в Україні насамперед здійснюється державою та її підвладними одиницями. Але одним із критеріїв надання кваліфікованої підтримки жертвам домашнього насилля вважається взаємодія між усіма відомствами держави та між фахівцями, що містить виявлення та надання послуг жінкам, які постраждали від насилля.

Загалом нині в Україні сформована достатньо дієва база нормативно-правового забезпечення щодо протидії насилля в сім'ї. Жінка, яка зазнала насилля, може отримати послуги в таких закладах, як: центри соціальних служб, притулки для жінок, кризові консультативні центри, центри денного перебування та мобільні бригади.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: приймають інформацію про випадки вчинення домашнього насильства або реальної загрози його вчинення. А також забезпечують надання особам, які постраждали від домашнього насильства, психологічної, соціально-педагогічної, соціально-економічної, інформаційної та юридичної допомоги.

Центри соціально-психологічної допомоги: надають в умовах цілодобового стаціонару допомогу та тимчасовий притулок особам, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують тимчасового притулку, у разі відсутності у зазначених осіб засобів до існування. А також надають соціальні послуги особам шляхом консультування за допомогою телефонного зв'язку, а також в умовах денного стаціонару без забезпечення тимчасовим притулком і харчуванням [6].

Соціальний центр матері та дитини: забезпечують тимчасове проживання жінок на сьомому-дев'ятому місяці вагітності та матерів з дітьми віком від народження до 18 місяців, які опинилися у складних життєвих обставинах, що перешкоджають виконанню материнському обов'язку. А також забезпечують проведення попередньої співбесіди спеціаліста-психолога з жінками, які звертаються до центру, ознайомлення їх з правилами внутрішнього розпорядку та метою роботи працівників центру [6].

Органи внутрішніх справ: проводять роз'яснювальну роботу в сім'ях, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення, повідомляють членів сім'ї про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися, та передбачену законодавством відповідальність [6].

Захист від насильства може проходити як в умовах стаціонарного спостереження, так і за допомогою нестаціонарних установ. Робота нестаціонарних установ поєднувати, як правило, діяльність правоохоронних органів і установ соціального обслуговування. Перші припиняють насильство, другі надають реабілітаційну, юридичну та інші види допомоги його жертвам. Вона полягає в морально-психологічній реабілітації, інформаційно-консультативної допомоги та соціальних ресурсах для їх захисту.

Також важливо, щоб держава також піклувалась про розвиток і належне функціонування соціально-психологічних служб, про підготовку кваліфікованих працівників, тому що їхня діяльність повинна приносити найефективніші результати щодо вирішення проблеми домашнього насилля.

Висновки. Можна зробити висновок, що проблема домашнього насильства над жінками є однією з найактуальніших у сфері теорії та практики соціальної роботи. Домашнє насильство обмежує не тільки повноцінну участь жінок у суспільному житті, але й має серйозні довгострокові наслідки для сім'ї, спільноти та країни в цілому. Ця форма насильства є порушенням прав людини, і особливо важливою є проблема захисту жінок та дівчат від насильства. Державні соціальні установи та спеціалізовані соціальні служби відіграють велику роль у процесі надання безпосередньої допомоги жінкам, які зазнали насильства в сім'ї. Важливо акцентувати увагу на значущості професійної підготовки соціальних працівників для забезпечення ефективної допомоги жінкам, які потрапили в ситуації домашнього насильства. Розвиток технологій соціальної роботи є важливим елементом у вирішенні цієї проблеми, оскільки надання комплексної підтримки є пріоритетним завданням. Важливо, щоб соціальний працівник не тільки безпосередньо працював з сім'єю, а і вважався відповідальним за координацію зусиль різних структур, надавав своєчасну допомогу та підтримку жінкам, які зазнали насильства в сім'ї. Варто відзначити важливість саме системних змін у підготовці соціальних працівників, а також удосконалення координації між галузями, щоб досягти більшого успіху у протидії домашньому насильству та відновленні життєвих можливостей жінок, що пережили цю складну ситуацію.

Література

1. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина, Г.М., Зеленська К.О. та ін. Дніпро: ЛІРА, 2021. 188 с.
 2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2018, № 5, ст.35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
-

3. Левченко, К.Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку. Харків: Видавництво НУВС, 2001. 360 с.

4. Келлі Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність і професіоналізм: посібник. Львів, 2011. 176 с.

5. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2009 № 3131/386. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
